

Malatya il merkezinde farklı sosyoekonomik koşullardaki iki ilköğretim okulu öğrencilerinde ruhsal uyum taraması

Mine KAYA,¹ Özlem ÖZEL ÖZCAN,² Burhanettin KAYA³

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Malatya il merkezinde farklı sosyoekonomik koşullara sahip bölgelerde yer alan iki ilköğretim okulunda öğrencilerin ruhsal uyum düzeylerinin değerlendirilmesidir. **Yöntem:** Çalışma Kasım 2000-Aralık 2001 tarihleri arasında Malatya il merkezinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya yüksek sosyoekonomik koşullara sahip bölgede bulunan Gazi İlköğretim Okulu'ndan (GİO) 490, düşük sosyoekonomik koşullara sahip bölgede yer alan Hanımın Çiftliği İlköğretim Okulu'ndan (HÇİO) 386 olmak üzere 4.-8. sınıflardaki toplam 876 öğrenci alınmıştır. Sosyodemografik değişkenleri içeren bilgi formu ile birlikte öğrencilerin ruhsal uyumunu değerlendirmek amacıyla "Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği (HRÖ)" kullanılmıştır. İstatiksel veriler Ki-kare ve Mann-whitney U testleri ile değerlendirilmiştir. **Bulgular:** HÇİO'da ortalama HRÖ puanı 9.75 ± 6.13 , GİO'da ise 9.68 ± 6.36 bulunmuştur. Okullar arasında HRÖ puanları açısından anlamlı farklılık yoktur ($p > 0.05$). HÇİO'da kekemelik, gece işemesi sorunları ve okul başarısızlığı anlamlı düzeyde yüksek iken, GİO'da tırnak yeme yaygınlığı anlamlı düzeyde yüksektir. **Tartışma:** Elde edilen bulgular sosyoekonomik koşullar ile ruhsal uyum arasındaki ilişkiyi değerlendirmekte yeterli olmamakla beraber, sosyoekonomik koşulların iyileştirilmesinin koruyucu ruh sağlığı açısından önemini vurgulamaktadır. (*Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2006; 7:157-161)

Anahtar sözcükler: Sosyoekonomik durum, ruhsal uyum, Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği

Psychological adaptation on the students who are in two different primary schools which have different socioeconomic conditions in Malatya province

ABSTRACT

Objective: Psychological adaptation problems appear as results of developmental period difficulties of childhood and negative external environmental factors. The aim of this study is to evaluate the psychological adaptation levels of the students who are in two primary schools, located in two different regions of the city which have different socioeconomic conditions in Malatya province. **Methods:** This study was carried out at November 2000 - December 2001 in Malatya province. Totally 876 students, 490 students in 4-8 classes who have high socioeconomic conditions from Gazi Primary School (GPS) and 386 students in 4-8 classes who have low socioeconomic conditions from Hanimin Ciftligi Primary School (HCPS) included to study. Socio-demographic information form and Hacettepe Psychological Adaptation Scale (HPAS) used in order to evaluate the psychological adaptation of the students. Statistical analysis was evaluated with Chi square and Mann Whitney U tests. **Results:** HPAS point was found 9.75 ± 6.13 in GPS and 9.68 ± 6.36 in HCPS. There was no statistically significant difference among the HPAS points, between the schools ($p > 0.05$). Prevalence of stammer, enuresis nocturna and the failure at school were high in HCPS, prevalence of nail biting was high in GPS ($p < 0.05$). There

¹ Uz.Dr., Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi, MALATYA

² Uz.Dr., İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı, MALATYA

³ Doç.Dr., İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, MALATYA

Yazışma adresi: Dr. Mine KAYA, SB Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması (AÇSAP) Merkezi, MALATYA
E-posta: kayamine70@yahoo.com

was no statistically significant difference among prevalence of tic, finger suction and encopresis between the schools ($p>0.05$). **Discussion:** Although this data is insufficient to evaluation of relationship between socioeconomic conditions and psychological adaptation, it emphasize that to improve socioeconomic conditions is important for protection psychological health and to improve healthy ways of psychological adaptation of children. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2006; 7:157-161)

Key words: socioeconomic conditions, psychological adaptation, HPAS

GİRİŞ

Bireyin davranışlarının yaşamını sürdürebilmeye, değişen koşullar ile bir denge oluşturmaya ve bunlara uyum sağlamaya yönelik olduğu kabul edilmektedir. Stres etkenlerinin biçimi, niteliği ve bunlara karşı oluşan ruhsal yanıtlar yaş gruplarına, bireyin gelişimsel düzeyine ve içinde yaşanılan sosyoekonomik koşullara göre değişebilmektedir. Çocuklarda gelişim dönemlerinin getirdiği doğal zorluklara çevrenin getirdiği olumsuz etkiler de eklendiğinde, tepkisel olarak ruhsal uyum sorunları görülebilmektedir.¹

Gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk en önemli sorun kaynağıdır. Dünyaya gelen çocukların büyük bir kısmı yoksulluk ve yoksulluğun getirdiği sağlık ve sosyal sorunlardan olumsuz yönde etkilenmektedir. Düşük sosyoekonomik düzey çocuğun fiziksel, mental ve sosyal gelişimini sağlıklı bir biçimde sürdürmesine engel olmaktadır.² Düşük doğum ağırlığı ve beslenme bozuklukları, anemi, astım gibi sağlık sorunları sosyoekonomik düzey ile yakından ilişkilidir.^{3,4} Yoksul ailelerin çocuklarında davranış sorunları ve bilişsel sorunların daha sık olduğu bildirilmektedir.⁵⁻⁷ Ergenlerle yapılan çalışmalarda da düşük sosyoekonomik düzeyin, okul sorunları, uyum bozukluğu, duygusal güçlükler ve yıkıcı davranım bozuklukları ile ilişkili olduğu gösterilmiştir.^{8,9}

Ev ortamındaki uyarıların yetersizliği, ihmalkar anne-baba tutumları ve kronik şiddete maruz kalma ailelerin sosyoekonomik durumları ile yakından ilişkili olup çocuğun mental ve ruhsal gelişimini engelleyebilir.¹⁰ Sosyoekonomik koşullar ailenin çocuğa yaklaşımı, anne-çocuk ilişkisi ile de bağlantılıdır. Düşük sosyoekonomik koşullarda yaşama ve düşük sosyal sınıf üyesi olma bebelik döneminde anne-bebek etkileşiminde yetersizliğe, anne-çocuk arasında bağlanma ilişkisinin bozulmasına ve annede bebeğe karşı ilgisiz, saldırgan davranışların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.¹¹ Bu tür bir etkileşim biçimi özellikle güvensiz, dezorganize bağlanma biçimine yol açar. Uzun süreli izleme çalışmaları güvensiz ve dezorganize bağlanma biçiminin okul döneminde dışavurum davranış-

larını artırdığını göstermiştir. Bu tür sorunlar ise, çocuğun akademik başarısını düşürmekte, çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmasını engellemekte ve sorunlarla baş etme becerisini azaltmaktadır.¹²

Depresyon, alkol ve madde kötüye kullanımı gibi ruhsal bozukluklar düşük sosyoekonomik düzeye sahip bireylerde daha yaygın olarak görülmektedir. Genetik yatkınlık, ruhsal bozuklukların aile dinamiği üzerindeki etkileri bu bireylerin çocuklarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, depresif annelerin okul çağındaki çocuklarında içe yönelim bozuklukları daha sık görülebilmektedir.¹⁰

Ülkemizde çocuk ruh sağlığına ilişkin veriler oldukça sınırlıdır. Bu alanda Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği kullanılarak gerçekleştirilen ve 1367 çocuğa ait verinin toplandığı bir çalışmada uyum bozukluğu düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerde daha yüksek oranda bulunmuştur. Ekonomik güçlükler ve olumsuz toplumsal koşullar çocuğun gereksinmelerinin karşılanmasını güçleştirmekte, soyut ve somut yoksunluklar çocuğun ruhsal gelişimini bozmakta ve uyum sorunlarına yol açmaktadır.¹³ Sivas'ta bir ilköğretim okulunda, 6-14 yaş grubundaki 25 öğretmenin değerlendirildiği bir başka çalışmada öğretmenlerin değerlendirmesine göre çocukların %72.5'inde ruhsal uyum sorunu bulunduğu, annelerin değerlendirmesine göre ise bu oranın %24.3 olduğu belirlenmiştir.¹⁴ Ruhsal uyum sorunlarının erkek öğrencilerde daha yaygın olduğu belirtilmiş, bu sonuç geleneksel aile yapısı içinde kız çocuğa yüklenen rollere ve kız çocuğunun pasif anne figürü ile özdeşimine ve boyun eğici davranış göstermesine bağlanmıştır. Ruhsal uyum sorunları yaşı büyük olanlar ve fiziksel hastalığı olanlarda daha yüksek oranda görülmüştür. En sık görülen ruhsal uyum sorunu okul başarısızlığıdır (%19.6). Bunu enürezis (%9.0) ve parmak emme (%7.05) izlemektedir. Enkoprezis ise en az rastlanan ruhsal uyum sorunudur (%1.96).¹⁴

Bu çalışmada Malatya il merkezinde farklı sosyoekonomik koşullardaki bölgelerde yer alan iki ilköğretim okulundaki öğrencilerin ruhsal uyum düzeyleri değerlendirilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma Malatya il merkezinin, farklı sosyoekonomik koşullara sahip iki bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Hanımın Çiftliği bölgesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç alan, alt yapı ve belediyeçilik hizmetlerinin yeterli olmadığı, nüfusunun büyük kesiminin çiftçilikle uğraştığı, ekonomik ve kültürel düzeyin düşük olduğu, yarı kırsal nitelikli bir yerleşim yeridir. Gazi İlköğretim Okulu'nun (GİO) bulunduğu Fırat Mahallesi ise yüksek sosyoekonomik düzeye sahip tüccar, yüksek eğitilmiş memurların yaşadığı kentsel bir bölgedir. Bu çalışma Kasım 2000-Aralık 2001 tarihleri arasında yürütülmüştür. Çalışmaya GİO'ndan 490, Hanımın Çiftliği İlköğretim Okulu'ndan (HÇİO) 386 olmak üzere 4-8. sınıflardaki toplam 876 öğrenci alınmıştır.

Araştırmada sosyodemografik değişkenleri içeren bir bilgi formu ile birlikte öğrencilerin ruhsal uyumunu değerlendirmek amacıyla Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği (HRÖ) kullanılmıştır. HRÖ çocukların anneleri tarafından doldurulmuştur.

Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği (HRÖ): Gökler ve Öktem (1985) tarafından geliştirilen bu ölçek, çocukların ruh sağlığını değerlendirme aracı olarak kullanılmaktadır.¹⁵ Ruhsal belirtileri sorgulayan 32 maddeden oluşan bir ölçektir. Her madde için "Yok", "Biraz", "Çok" seçenekleri bulunmakta; puanlama, bu seçeneklerin karşılıkları olan 0, 1, 2 puanları toplanarak yapılmaktadır. İlk 24 maddeden 13 ve üzerinde puan alınması ruhsal uyum sorunu varlığını göstermektedir. İlk 12 soru nevroitik sorunları, diğer 12 soru davranış sorunlarını sorgulamaktadır. Kekemelik, tik bozukluğu, tırnak yeme, parmak emme, dışkı kaçırma, gece altını ıslatma ve okul başarısızlığı ise geri kalan 7 soru ile değerlendirilmektedir.

Sosyodemografik Bilgi Formu: Çocukların ve ailenin demografik bilgilerini derlemek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır.

Araştırma kesitsel tiptedir. İstatistiksel verilerin değerlendirilmesinde Ki-kare ve Mann-whitney U testleri kullanılmış, değerler ortalama ve standart sapma olarak verilmiştir.

BULGULAR

GİO'nda cinsiyet dağılımı benzerken (erkek %49.6, kız %50.4), HÇİO'nda erkek öğrenci oranı (%58.8), kızlara göre (%41.6) daha yüksektir. HÇİO'nda yaş ortalaması (12.41±1.54),

GİO'na (10.39±1.54) göre daha yüksektir.

Ailelerin demografik verileri değerlendirildiğinde, GİO öğrencilerinin annelerinin %3.3'ü okuryazar değilken, %1.8'i okuryazar, %27.8'i ilkökul, %13.1'i ortaokul, %35.3'ü lise ve %18.6'sı üniversite mezunudur. HÇİO öğrencilerinin annelerinin ise %62.2'si okuryazar değildir. Bu gruptaki annelerin %6.7'si okuryazar, %26.4'ü ilkökul, %2.3'ü ortaokul ve %2.1'i lise mezunudur. GİO öğrencilerinin annelerinin %76.5'i ev hanımı iken, %23.5'i çalışmaktadır. HÇİO öğrencilerinin annelerinin ise sadece %3.9'u çalışmaktadır.

GİO öğrencilerinin babalarının %0.2'si okur yazar değilken, %1'i okuryazar, %10'u ilkökul, %13.7'si ortaokul, %36.5'i lise ve %38.4'ü üniversite mezunudur. HÇİO öğrencilerinin babalarının %12.2'si okuryazar değildir. Bu gruptaki babaların %11.1'i okuryazar, %50.3'ü ilkökul, %17.6 ortaokul, %6.5'i lise ve %1.8'i üniversite mezunudur. GİO öğrencilerin babalarının sadece %2.2'si işsiz iken, HÇİO öğrencilerinin babalarının %14.8'i işsizdir.

Aile yapıları gözden geçirildiğinde, her iki grupta da çekirdek aile yapısı (GİO'nda %84.5 ve HÇİO'nda %74.4) daha yüksektir. GİO ailelerinin %5.5'i, HÇİO ailelerinin ise %13.2'si parçalanmış ailelerdir.

GİO ailelerinin ortalama aylık geliri 362±194 YTL, HÇİO ailelerinin ise 209±92 YTL'dir. GİO ailelerinin %8'inin, HÇİO ailelerinin %34.7'sinin herhangi bir sosyal güvencesi yoktur.

HÇİO'nda HRÖ ortalama puanı 9.75±6.13, GİO'nda ise 9.68±6.36'dır. Okullar arasında HRÖ puanları açısından anlamlı farklılık yoktur (p>0.05). HÇİO'nda kekemelik, gece işemesi sorunları ve okul başarısızlığı anlamlı düzeyde yüksek iken, GİO'nda tırnak yeme yaygınlığı anlamlı düzeyde yüksektir. Tik, parmak emme ve dışkı kaçırma açısından iki okul arasında farklılık bulunmamıştır (Tablo 1).

Çalışmaya alınan öğrencilerde uyum sorunu olanlarla olmayanlar karşılaştırıldığında tik, tırnak yeme, parmak emme, gece işemesi ve okul başarısı açısından farklılık saptanmıştır. Uyum sorunu olanlarda bu sorunlar daha sık gözlenirken, okul başarısı daha düşüktür (p<0.05).

TARTIŞMA

Çocuk gelişiminde psikososyal çevrenin en önemli etkenlerden biri olduğu bilinmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin sorun alanlarına göre dağılımı

Sorun Alanları	GİO		HÇİO		χ^2	p
	Sayı	%	Sayı	%		
Kekemelik	7	1.4	18	4.7	8.15	0.004
Tik bozukluğu	33	6.7	23	6.0	0.25	0.217
Tırnak yeme	63	12.9	11	2.8	27.95	0.000
Parmak emme	11	2.2	6	1.6	0.54	0.462
Dışkı kaçıрма	2	0.04	6	1.6	3.14	0.077
Gece işemesi	20	4.1	35	9.1	9.12	0.003
Okul başarısızlığı	56	11.4	70	18.2	7.88	0.005

yaşamındaki stresörler, örseleyici olaylar psikososyal gelişimde aksamalara yol açabilir. Sosyoekonomik koşullar ve bu koşulların beraberinde taşıdığı birçok unsur çocuğun ruh sağlığını etkilemektedir. Çalışmamızda iki okul arasında ortalama yaş ve cinsiyet dağılımı açısından farklılık olması bulguları değerlendirmekte sınırlılık yaratmakla birlikte, farklı sosyoekonomik koşulların yarattığı bir sonuç olarak önemli bulunmuştur. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip bölgede yer alan HÇİO'nda erkek öğrencilerin daha çok olması, kız öğrencilerin okula gönderilmemesinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Yaş ortalamasında HÇİO lehine olan yükseklik, okul başarısının düşüklüğüne bağlı olarak sınıf tekrarının fazla olduğu biçiminde yorumlanabilir. Çeşitli yayınlarda da okul başarısı, okula uyum ve sosyoekonomik durum arasında yakın bir ilişki olduğu vurgulanmaktadır.^{8,9}

Yetersiz sosyoekonomik koşullar, anne-babanın eğitim düzeyinin düşük olması, tek ebeveynli parçalanmış aileler, artmış işsizlik ve suç oranları ve fiziksel-ruhsal hastalıklar gibi pek çok sorunu da yanında taşımaktadır.¹⁶ Çalışmamızın verileri bu sonucu destekler niteliktedir.

Elde ettiğimiz bulgular sosyoekonomik koşullardaki farklılıkların ruhsal uyum düzeyi üzerinde anlamlı etkisinin olmadığını düşündürmektedir. Ancak bu bilgiler yorumlanırken veri kaynağı olarak sadece annelerin kullanıldığına dikkat edilmelidir. Çünkü çocuk psikiyatrisinde

değerlendirmelerde çoklu bilgi kaynaklarına başvurulması oldukça önemlidir. Doğan ve arkadaşlarının Sivas'ta 6-14 yaş grubundaki ilköğretim okulu öğrencilerinde gerçekleştirdikleri çalışmada da annelerin değerlendirilmesiyle öğretmenlerin değerlendirmesi arasında belirgin farklılık olduğu dikkati çekmektedir.¹⁴ Çocukların ruh sağlıklarının tek bir ölçekle değerlendirilmesi çalışmamızın sınırlı yönlerinden biridir.

HÇİO'da gece işemeleri, kekemelik ve okul başarısızlığı gibi gelişimsel süreçlerle ilişkili ruhsal bozuklukların daha sık olması, olumsuz sosyoekonomik etkenlerin zihinsel ve ruhsal gelişim süreçleri üzerinde belirgin etkilerinin olduğunu düşündürmektedir. GİO'nda ise tırnak yemenin yaygın olması özellikle çocuk ve aile bireyleri arasındaki ilişki sorunları ve aile dinamiklerinin etkisine bağlanabilir.

Genel olarak ruhsal uyum sorunu olan ve olmayan çocuklar arasında çocukluk çağı ruhsal sorunlarının sıklığı açısından farklılık bulunması, bu dönemde ortaya çıkan uyum sorunlarının kaynaklarına inmeyi, okul ve aile tabanlı koruyucu yaklaşımlar geliştirmenin önemini ortaya koymaktadır. Ruhsal uyum sorunlarının daha erken dönemde tanınması ve tedavi edilmesi bu sorunların kalıcı bir ruhsal bozukluğa dönüşmesini önleyecektir. Bu açıdan ruhsal sağlığın değişik boyutlarını değerlendirmeye olanak veren ölçeklerin kullanıldığı kapsamlı çalışmalara gereksinimin olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Yavuzer H. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999, s.87.
2. Duncan GJ, Brooks-Gunn J. *Consequences of growing up poor*. New York, Russell Sage Foundation, 1997.
3. Brown JL, Pollitt E. *Malnutrition, poverty and intellectual development*. *Scientific American*, 1996, p.38-43.
4. McConnochie KM, Russo MJ, McBride JT, Szilagyi PG, Brooks AM, Roghmann KJ. *Socio-economic variation in asthma hospitalization: excess utilization or greater need?* *Pediatrics* 1999; 103:75.
5. Dodge KA, Pettit GS, Bates JE. *Socialization mediators of the relation between socioeconomic status and child conduct problems*. *Child Develop* 1994; 65:649-665.
6. Duncan GJ, Brooks-Gunn J, Klebanov PK. *Economic deprivation and early childhood development*. *Child Develop* 1994; 65:296-318.
7. Bolger KE, Patterson CJ, Thompson WW. *Psychosocial adjustment among children experiencing persistent and intermitent family economic hardship*. *Child Develop* 1995; 66:1107-1129.
8. Conger RD, Conger KJ, Elder GH. *Family economic stres and adjustment of early adolescent girls*. *Develop Psychol* 1993, 29:206-219.
9. Hanson TL, McLanahan S, Thompson E. *Economic resources, parental practices and children well-being*. GJ Duncan, J Brooks-Gunn, (eds), *Consequences of Growing Up Poor*, New York, 1997, p.1-17.
10. Aber JL, Jones S, Cohen S. *The impact of poverty on the mental health and development of very young children*. CH Zeanah (ed), *Handbook of Infant Mental Health*, New York, Guildford Pres, 2000, p.113-125.
11. Pianta RC, Egeland B. *Life stres and parenting outcomes in a disadvantaged sample: results of mother child interaction*. *Project J Clin Child Psychol* 1990; 19:329-336.
12. Lyons Ruth K, Easterbrooks MA, Cibelli CD. *Predictors of internalizing and externalizing problems at age 7*. *Develop Psychol* 1997; 33:681-692.
13. Doğan O, Gülmez H, Ketenoğlu C, Kılıçkap Z, Özbek H, Akyüz G ve ark. *Ruhsal Bozuklukların Epidemiyolojisi*. Sivas, Dilek Matbaası, 1995, s.74-85.
14. Doğan S, Kelleci M, Sabancıoğulları S, Aydın D. *Anne ve öğretmenlerin değerlendirmesine göre 6-14 yaş grubundaki çocuklarda ruhsal uyum sorunları*. 12. Ulusal Sosyal Psikiyatri Kongresi (2-5 Haziran 2005, Eskişehir) Kongre Özet Kitabı, 2005, s.93-94.
15. Gökler B, Öktem F. *Bir gecekondu ilkokulu öğrencilerinde ruhsal uyum taraması*. *Toplum ve Hekim* 1985, 36:24.
16. Brooks-Gunn J, Duncan GJ, Maritato N. *Poor families, poor outcomes: the well-being of children and youth*. GJ Duncan, J Brooks-Gunn, (eds), *Consequences of Growing Up Poor*, New York, 1997, p.1-17.